

KEKNUE'K KISUTASIK

Mawio'mi Saqamaq No'pa Sko'sia

Wikewiku's 2015

Mawio'mi Saqamaq No'pa Sko'sia

KEKNUE'K KISUTASIK

Maw-tmk Ewikasik

Kwe',

Welta'si kisi-kinua'tuloq wjit ula Kisutmi'tij Mawio'mi Saqamaq No'pa Sko'sia - *Keknue'k Kisutasik*. Ula kisutasik mlkiknewa'tew teli- L'nui'k aqq apoqnmuksitesnu klapis keknuit'e'tasin kinu na maw-nenmu'k aqq kelo'tmu'k L'nuey ta'n telo'l timk, ta'n-wetapeksultimk aqq elt aknutmaqn wjit sa'qewe'ki'k L'nu'ki'k. Ajipjutmek maw-lukutiekik kaplno'l aqq nuji-lukutimk we'wmnew ula kisutmek apoqnmuksinen.

Ula kisite'taqn nanipunqek ki's maliaptmek, tujiw kisisitue'k Maw-lukutijik Maliaptmnew Keknue'k Kisutasik ta'n naspultijik wejita'jik Kwilmu'kw Maw-klusuaqn Negotiation Office, Mi'kmaq Association of Cultural Studies aqq Confederacy of Mainland Mi'kmaq.

Penatmuiku's 2014ek MAW-LUKUTIJIK KEKNUE'K KISUTASIK ankua'tu'tis tel-maw-lukutimk wiaqpultinew kisiku'k, nata'lukwatmi'tij L'nuey Koqoey aqq wenik wejita'jik pilue'l Lnue'l mawio'mi'l ta'n elt maliaptmi'tij Telo'l timk, Ta'n-wetapeksultimk aqq Aknutmaqn wjit Sa'qewe'ki'k L'nu'ki'k. Na ula Kisutasik wejiaql – nankl keknue'kl koqoe'l kisi-wi'tmi'tisnl nuta'ql kulaman l'nue'kat'i'l naji-wljaqo'l titaq aqq naji-wl-pma'lsultitaq.

Natawa'qa'taqatijik kikmanaq aqq ta'n wenik elukewuksi'kik aqq nikana'luksi'kik. Ula keknue'k kisutasik ekinua'tekek ta'n te'sik kisa'tutesnu maw-lukuti'k wjit kikmanaq.

Wela'lioq,

Saqamaw Wilbert Marshall

Saqamaw ta'n nikana'laji maliaptmi'tij Telo'l timk, Ta'n-wetapeksultimk aqq Aknutmaqn wjit Sa'qewe'ki'k L'nu'ki'k.

Ekinua'taqn

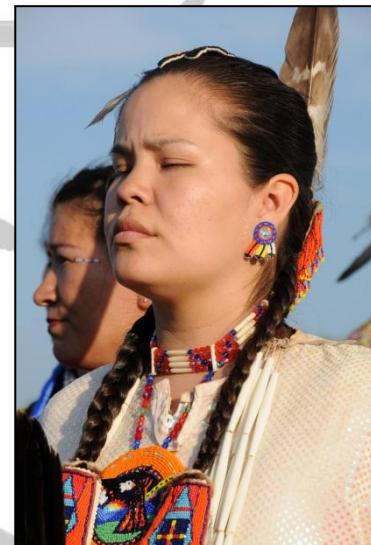
Wejkwa'taqnik kinu, Mi'kmaq, eymu'ti'k Mi'kma'ki.

Maqamikew, sam'qwan aqq te'sik wejiaq maqamikew-iktuk kmitkinaq Mi'kma'kik ne'kaw mimaju'nuksi'k - aqq kinu mimaju'nmu'k. Kinu nikana'l'sulti'k, aqq teli-alsumsulti'k wejiaq ta'n telo'ltimk, teli-l'nui'sultimk, ta'n teli-ktlamsitasultimk aqq aknutmaqn wjit ta'n kis-tliaq. Ta'n tlo'ltitesnu elmi'knik wjatew ta'n teli-nsitmu'k, teli-anko'tmu'k aqq teli-siawa'tu'k ula kina'matnewe'l.

Kinu Mi'kmawulti'k melknayk aqq mekite'tmu'k teli-L'nui'k aqq ekina'mu'kik knijannaq aqq nekmow wunijanuaq wjit ta'n wetapeksultimk, teli'sultimk, telo'ltimk, teli-ktlamsitasultimk aqq aknutmaqn ta'n teliaqsip. Mi'kma'kik istuo'ltijik wenik aqq wutanmual te's se'kk elien, katu newte' telita'sulti'k wjit ta'n wetapeksultimk, teli'sultimk, telo'ltimk, teli-ktlamsitasultimk aqq aknutmaqn ta'n teliaqsip wejiaq kmitkinaq. Wejiaq teli-L'nu'wulti'k ta'n tel-kepmite'lmu'kik kikmanaq, kisiku'k aqq maqamikew, sam'qwan aqq te'sik wejiaq maqamikew-iktuk kmitkinaq Mi'kma'kik.

Tlia'j melkiknaq ta'n telo'ltimk pikwelk wen No'pa Sko'sia mu nestmuk ta'n telpukuwulti'k Mi'kmawulti'k. Na na'te'l wejiaq penoqo'tasimk. Keknue'k kinu ta'n nikana'tu'kl wutanminal kinua'taqitinow wjit ta'n telo'lti'tij Mi'kma'q No'pa Sko'sia.

Mi'kmaq nekmow elt ketu' kina'masultijik teli-l'nui'simk, telo'timk aqq koqoey L'nuey. Kisiku'k aqq nutqo'ltijik kitk wetnu'kwalsultijik kisi L'nui'sultinow, L'nuo'ltinow aqq kina'makunow kisiku'k tel-maliaptmumk koqoey wejiaq maqamikew-iktuk aqq wije'wmnow Mi'kmawe'l kina'matnewe'l.

Amujpa Mi'kmaq nikana'tu'tij aqq kelo'tmi'tij teli-anko'tasik ta'n wetapeksultimk, teli'sultimk, telo'ltimk, teli-ktlamsitasultimk aqq aknutmaqn ta'n teliaqsip. Mi'kmaq kelo'tmi'titl Mi'kmawe'l kina'tatnewe'l. Mi'kmawe'l kina'tatnewe'l etekl aknutmaqnn aqq a'tukwaqnn weja'tu'kl kniskamijinaq. Mi'kmaq mawi-kjijitu'tij koqoey wjit Mi'kmawey aknutmaqn.

Tal-lukwek

Ula wi'katikn ekinua'tuksiek, Mawio'mi Saqamaq No'pa Sko'sia, ta'n koqoey nuta'q maliaptasiktn wjit Mi'kmaq No'pa Sko'sia wije'wmumkl ta'n wetapeksultimk, ta'n telo'litmik, aqq aknutmaqn wjit sa'qewe'ki'k L'nu'ki'k. Apoqnmuksitesnen kisutminen koqoey aqq ta'n tela'matultie'k kaplno'l aqq ma'w niji-lukutimkl. Ula tela'taqatimkl mlkiknewa'tew ta'n Mi'kmaq tel-maliaptmi'tij telo'litmik, teli'simk, ta'n wetapeksultimk aqq aknutmaqn wjit sa'qewe'ki'k L'nu'ki'k. Kisutasik ta'n tl-maliaptiten Telo'litmik, Ta'n-wetapeksultimk aqq aknutmaqn wjit sa'qewe'ki'k L'nu'ki'k ewikasik ta'n tli-ila'mueten koqqwaja'taqnn wjit tel-we'wmumk koqoey wejiaq maqamikew-iktuk aqq telo'litmik aqq elt mlkiknewa'tun telo'litmkl ta'n welte'tmi'titl Mi'kmaq.

Ta'n tel-lukwek wejiaq nankl elqanatekewe'l (appendix etekl) aqq elt ula wije'wmumkl:

1. Mawio'mi elita'sualaji kisiku'k, natawitaqatijik, nikana'tu'tij ta'n teli-ktlamsitasimk, kjijitekewinu'k l'nui'sultijik aqq wenik pilue'k Mi'kmaq wjit ta'n tel-kisutasik aqq tel-we'wasik koqoey tla'siktn.
2. Aqq Mi'kmaq amujpa ketmoqjena'tiji kaplno'lk No'pa Sko'sia aqq Kanata nenuite'tmnew aqq wije'wmnew ta'n Mi'kmaq tel-maliaptmi'tij aqq ilutmi'tij koqoey aqq wiaqa'lanew ilutasik koqoey Mi'kmawey.
3. Aqq Mawio'mi apoqntitew ta'n Mi'kmaq tel-kina'mua'tijik wjit telo'litmik aqq ta'n wetapeksimk aqq nespiw nekmow elt wtluqwaqnuow.
4. Aqq Mawio'mi koqoey kisutk wikasitow kepmitet'tasiktn teli-istuo'ltijik Mi'kmaq msit tami Mi'kma'kik.

Eltumk keknue'k kisutasik

Apuknajit 2010-ek kisitasikip Mawio'miey Maw-lukutimk Keknue'k Kisutasik kulaman kisi-wsku'ten ketu' tl-lukutimk wjit Mi'kmaq No'pa Sko'sia aqq ta'n tl-maliaptit'aq aqq mlkiknewa'taq Keknue'k Kisutasik. Wetnu'kwalsultisnik kisa'tunew kisutasik katu klapis kisita'sultipnik amujpa weji-kjijitu'tij koqoey wesku'tasik ta'n tuijw teluemk Ta'n Telo'l timk, Ta'n-wetapeksultimk aqq Aknutmaqn wjit sa'qewe'ki'k L'nu'ki'k aqq koqoey nuta'tew maliaptasiktn aqq koqoey wjit.

Kulaman nsittaq koqoey nuta'q Keknue'k Kisutasik Maw-lukutimk elukwami'tis E-scan. Suliewey aqq koqoey nuta'q ta'n tl-lukwatten e-scan wejiaqsip Tripartite Forum, Kwilmu'kw Maw-klusuaqn Negotiation Office, Confederacy of Mainland Mi'kmaq aqq Mi'kmaq Association for Cultural Studies. E-scan ekinua'takwi'tis koqoey ki's pem-lukwasik, koqoey kikmanaq nujo'tmi'tij aqq koqoey pilue'k maliaptmi'tij Mi'kma'ki.

E-scan-iktuk wejiaqip ika'tasiktn mawaknutmamk ta'n wiaqpultijik wenik natawa'qa'taqatijik aqq we'kaw wenik wejita'jik l'nue'kati'l aqq milamu'kl lukwaqne'l. Suliewey aqq koqoey nuta'q wjit ula mawaknutmamk wejiaqip No'pa Sko'sia *One-time Emerging Culture and Heritage Initiatives Program*, Tripartite Forum aqq pilue'k naspultijik *Keknue'k Kisutasik* Mawlukutimk. Mawaknutmamk wejiaqsip ta'n tl-mawlukutitaq nawawa'taqatijik Mi'kmaq aqq pilue'l mawio'mi'l aqq ta'n tli-sku'ttaq koqoey nuta'q, koqoey ala'tu'tij, nemti'tij aqq ketu' lukwatmi'tij. A'qata'tasik kisutasik kisa'tasikip wesku'tasiksip. Koqoey telua'tisnik natawa'qa'taqatijik Mi'kmaq ika'tumkis il-wi'kmumkek kisutasik. Na na'te'l wejiaq piley kisutasik. Kesik aqq Siwk 2015-ek, kulaman tetpaqa'qtitew piley kisutasik, apu'sni'k wenik ta'n eymu'tisnik mawaknutmamkl. Il-wikasiksip kisite'taqn ta'n tett nuta'q aqq Wikewiku's 2015-ek ela'tusnik Mawio'mi Saqamaq No'pa Sko'sia iloqaptmnew aqq wlsitmi'tij wije'wmnew.

Elapultimk Elmi'knik

Mi'kmaq mawi-kjijitu'tij Mi'kmawey aknutmaqn. Mi'kmaq ala'tu'tij koqqwaja'taqnn ilutmnew ta'n telo'ltimk, teli'simk, ta'n wetapeksimk, aknutmaqn, koqoey we'jatumk wjit sa'qewe'ki'k L'nu'ki'k, sa'qewey koqoey aqq km̄itkinu. Kinu amujpa aknutmu'kl aknutmaqnminal Mi'kmaw-iktuk aqq L'nua'tu'kl. Me' kiskuk eymu'tijik Mi'kmaq nata' a'tukutijik aqq kis aknutmi'tij sa'q koqoey kis-tliaqsip. Nuta'q Mi'kmaq wiaqa'luksinew ta'n No'pa Sko'sia aqq Kanata tel-maliaptmi'tij ekina'muemk msit koqoey Mi'kmawey (tli'suti, ta'n telo'ltimk, ta'n wetapeksultimk, aknutmaqn wjit sa'qewe'ki'k L'nu'ki'k). Nuta'q Mi'kmaq kepmitetasinew aqq wiaqa'luksinew ta'n tujiw wesku'tasik teli-alsutasik aqq teli-maliaptasik Mi'kmawey nkutey sa'qewey L'nuey koqoey, kinua'taqne'l aqq tel-kwilmumk koqoey wjit sa'qewe'ki'k L'nu'ki'k No'pa Sko'sia aqq Kanata. Mi'kmaq nuta'q maliaptmnew tel- kinua'tekemk aqq tel-kina'muek ta'n telo'lti'tij kulaman tetpaqi-kina'mueten aqq Mi'kmaq wji-wlapesultitaq ula koqoey teliaq. Amujpa menaqaj teli-anko'tmumk maliaptasik aqq ekinua'tekemk Mi'kmawey aknutmaqn No'pa Sko'sia. Ta'n telo'ltimk aqq Mi'kmawey kina'matnewey me' kiskuk pemiaq aqq nuta'q siawa'tasin elmi'knik.

Keknue'kl Koqoe'l Kis-wi'tasikl Nuta'ql

Kulaman wla'sitew tel-lukwemk aqq kis-siawa'sitew elapultimk elmi'knik wjit Mawio'mi, ula etekl keknue'kl koqoe'l kis-wi'tasikl nuta'ql.

Ula wi'katikn kisi-ankua'ten ta'n tel-nuta'q.

Ula etekl nankl kis-wi'tasikl nuta'ql telo'ltimk, wetapeksimk aqq aknutmaqn wjit sa'qewe'kik L'nu'ki'k.

1. Ta'n tujiw aknutmumk Mi'kmawey'l aknutmaqnn

Mi'kmaq telo'tmi'tij pilue'k wenik ta'n mu L'nu'k wesua'tu'tij Mi'kmawey aknutmaqn aqq weji-wlapesultijik. Pikwelk kina'matnewey aqq kinua'taqn wjit Mi'kmaq aqq sa'qewe'kik L'nu'ki'k kisa'tu'tij wenik ta'n mu Mi'kmaq. Pikwelk ula aknutmaqn wejiaq ta'n aklasie'w etlite'tk telo'ltisnik Mi'kmaq, pikwelk mu tetpaqa'nuk kisna mu telianuk. Mi'kmawey'l aknutmaqnn wejiaql tli'sutiminaq aqq ta'n tujiw kiwaski-wi'kmumk a'tukwaqnn kisna kina'matnewe'l keska'q ta'n ketloqo telueksipnn.

Kinu Mi'kmawulti'k nuta'q lukwatmnew aqq mlkiknewa'tunew aknutmaqninal aqq kinu kikmanaq ilumuksinew.

Kikmanaq Mi'kma'kik kejitaqatijik aqq natawa'qa'taqtatijik. Amujpa ewe'wmu'k koqoey ketitu'tij aqq ta'n tel-nmitu'tij wsitqamu ta'n tujiw elukwatmu'k koqoey ketu' kina'mua'ti'k aqq ketu' kinua'tu'kik wenik. Lo'q mu tepi-we'wasinuk kisna l'pa mu ankaptasinuk. Amujpa apija'tu'k kulaman wlapettaq Mi'kmaq ta'n etl-lukutijik kinua'taqatinew telo'ltimk, ta'n wetapeksultimk aqq wjit sa'qewe'ki'k L'nuki'k.

Pem-lukwatmek Mi'kmawey'l aknutmaqnn aqq a'tukwaqnn aknutmnew Mi'kmaq, aqq ewikasik ta'n ketu' tla'taqatiek kis-wi'tasikl lukwasiktn aqq tla'taqatinew Keknue'k Kisutasikewey(p. 10) piluey koqoey elt nuta'q wjit aknutmumkl Mi'kmawey'l aknutmaqnn elt ewikasik Keknue'k Kisutasikewey.

2. *Ta'n tli-alsuttaq Mi'kmaq telo'liti'tij.*

Maw keknue'k Mi'kmaq alsutmnew ta'n telo'litmik. Ta'n wetapeksultimk, tli'suti, telo'litmik, aknutmaqn aqq natawa'qataqatimk wejiaq ta'n teli-L'nui'k. Pem-maliaptasik ula, katu amujpa melkuktasik ika'tasiktn tplutaqn-iktuk ta'n tli-apaji-msntesnu sa'qewey koqoey kniskamijinaqi'k wtayejuowek ta'n ala'tu'tij No'pa Sko'sia.

3. *Tel-maliaptmumk nikana'l simk aqq toqmaliaptekemk.*

Mi'kmawey, ta'n wetapeksultimk, tli'suti, telo'litmik, aknutmaqn aqq natawa'qataqatimk wiaqtek keknue'k telo'litmik aqq telita'simk ta'n Mi'kmaq mawi-wsko'tmi'tij. Tel-maliaptmumk ta'n telo'litmik wejiaq tel-nikana'luj wenik, aqq tel-maliaptasik km̄itkinu aqq msit koqoey wejiaq maqamikew-iktuk. Na'te'l wejiaq ta'n Mi'kmaq tl-kisuttaq aqq tl-pma'ttaq kaplno'lminu elmi'knik.

Ne'wt Mi'kmaq wsua'tu'tij tel-maliaptasik Ta'n telo'litmik, Ta'n wetapeksultimk, tli'suti, aknutmaqn aqq natawa'qataqatimk, mi'kmawe'l Kaplno'lil amujpa iluttaq ta'n tl-toqlukuti'titaq pilue'k kaplno'lk aqq wenik pilue'k. Na, Mi'kmaq kisa'ttaq atelk tetpua'siktn koqoey wjit nekmow aqq wutanmual aqq ta'n telo'litmik kis-kinua'tuataq msit wenl.

4. *Pem-kina'muemk*

Kulaman ne'kaw kisi-anko'ten, wsku'ten aqq mlkiknewa'ten kjijitaqnn wjit Mi'kmaq amujpa wenik wutanminal kina'masultitaq kulaman kis-siawa'taq keknue'kl kina'matnewe'l aqq ta'n telo'litmkl ewikasikl ula kisutasik. Na tla'taqati'k atelkik wenik aqq atelkl wutanl kisi-wiaqa'laten. Mawlukuti'tij wutanl, lukwaqne'l aqq pilue'k Kaplno'lk aqq No'pa Sko'sia na wjiatew me' kina'matnewey kulaman tetpaqikinua'tuaten wenik No'pa Sko'sia aqq msit tami wsitqamu'k wjit ta'n telo'litiq Mi'kmaq.

5. *Ekina'muemk aqq siawa'tumk Mi'kmawey Telo'ltimk, Ta'n-wetapeksultimk aqq Aknutmaqn wjit Sa'qewe'ki'k L'nu'ki'k.*

Pikwelk suliewey wjiatew maw-lukuti'tij
Mi'kmaq aqq pilue'l lukwaqne'l aqq
kaplno'lk ekina'muemk aqq siawa'tumk
Mi'kmawey Telo'ltimk, Ta'n-
wetapeksultimk aqq Aknutmaqn wjit
Sa'qewe'ki'k L'nu'ki'k.

Mi'kmaq ne'kaw maw-lukuti'tita pilue'k
wenik anko'tmnew aqq siawa'tunew
Mi'kmawey telo'ltimk te'sikiskik wjit msit
wen No'pa Sko'sia. Kulaman wla'sitew
koqoey, nuta'q Mi'kmaq wiaqpultinew

ta'n tel-pma'tumk ula koqoey, toq-lukutinew kaplno'lal kisna newtuktmnew. Pikwelk
kisa'tu'tij ki's Unama'ki Tourism Association, Mi'kmawey Debert aqq Alan Sylliboy Red
Crane Studio.

Kespewa'tumk

Ta'n koqoey mawnukwi'tij Mi'kmaq No'pa Sko'sia na ta'n tetuji kepmitie'l tultijik aqq kesite'l tultijik. Teluemk Mi'kmaw kisi-lietew ta'n pasik wutan ma' nkutukwa'lukwek we'jiata wo'kma, wlta'sualaten aqq pite'muaten.

Tlia'j amasqaltultimk, me' mawita'mk wjit saline'l, amalkaltimkl, mawio'mi'l aqq wikipaltimkl wjit wela'sik koqoey.

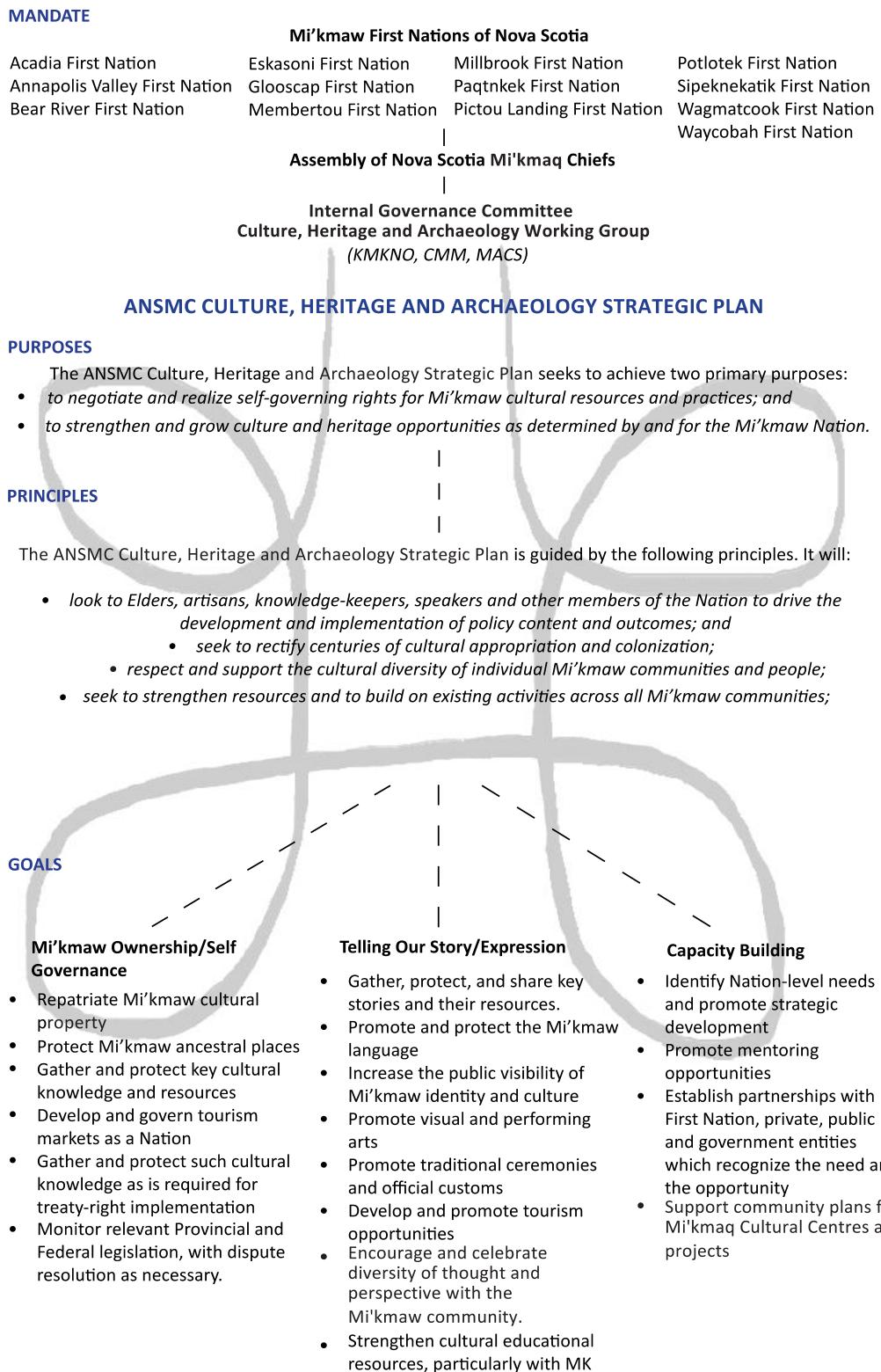
Msit Mi'kmaq nestmi'tij pepkijete'kn, tlia'j mu L'nui'sik wkamulamun wajua'sik nutk pepkijete'kn, aqq ktalasutmaqninal eliaql kisu'lkw. Istuo'lti'k katu me' mawikwayk teli-Mi'kmawulti'k.

Ula kina'maqnn mawnuksi'kl kinu, kmitskinu aqq msit koqoey wejiaq maqamikew-iktuk. Na'te'l wejiaq telakutultimk aqq tel-kina'muksi'kik kisiku'k aqq ta'n tel-pma'l sulti'k Nuta'q Mi'kmaq ilutmnew ta'n tl-maliaptiten, siawa'ten aqq kina'mueten Telo'ltimk, Teli'simk, Ta'n-wetapeksultimk aqq Aknutmaqn wjit Sa'gewe'ki'k L'nu'ki'k.

Amujpa pipanimujik Mi'kmaq e'tasiw wutann ta'n telite'tmi'tij ula. Kulaman wl-pmiatew ula koqoey amujpa ne'kaw wiaqa'tumkl wutann ta'n tuijw wesku'tasik telo'ltimk aqq ta'n wetapeksultimk aqq ta'n tli-anko'ten, wsku'ten, aqq siawa'ten ula koqoe'l.

ANSMC CULTURE, HERITAGE AND ARCHAEOLOGY STRATEGIC PLAN MAP

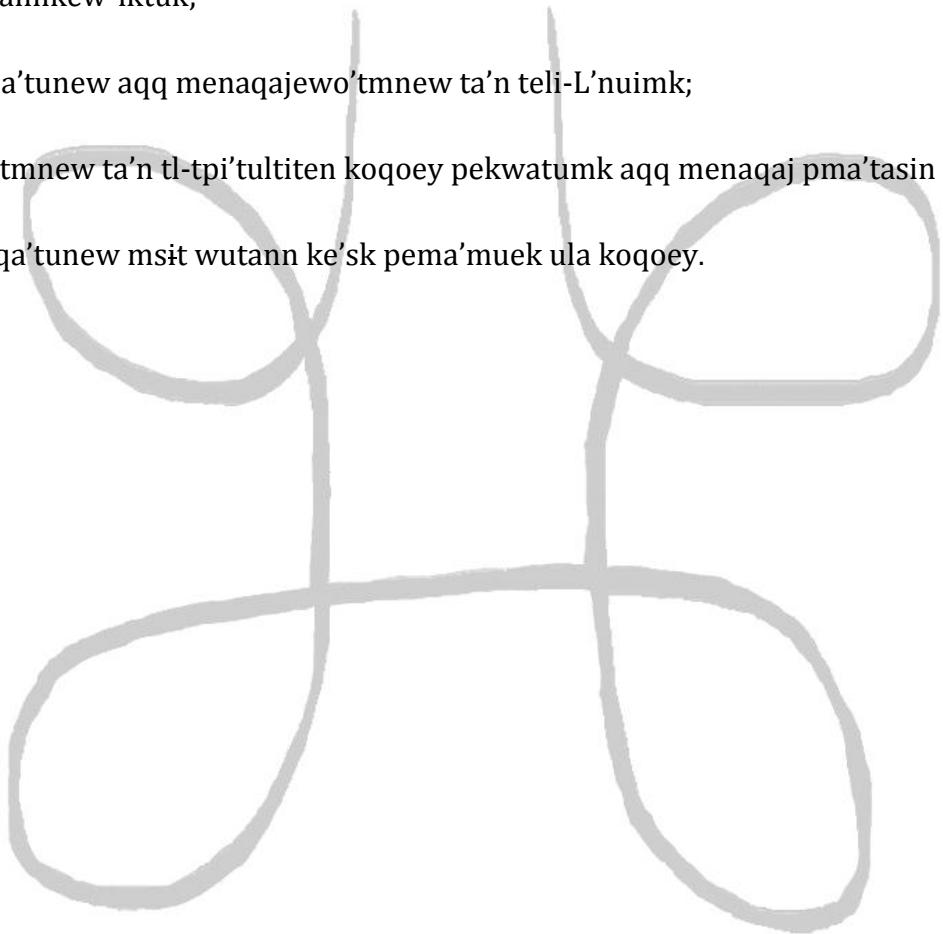

Current **objectives** to achieve these goals while abiding by the principles include: establishing Cultural Centres (such as MDCC) developing culture, heritage and archaeology protocols, Mi'kmaw content in Nova Scotia Parks, supporting Tripartite projects. Objectives would be undertaken by the appropriate organization with resources aligned as necessary.

Appendix: Nankl Elqanatekewe'

(ula ekinua'tuaji ila'mua'tite'wk koqoey nuta'q lukwatasiktn)

1. Nenuite'tasiktn, wli-wsua'tasiktn aqq wli-anko'tasiktn ankukamkewe'l, teli-alsutekemkewey aqq pilue'l koqqaja'taqnn ala'tu'titl Mi'kmaq No'pa Sko'sia;
2. Kisa'tasin ta'n Mi'kmaq tel-pma'lsultitaq aqq tl-maliaptiten koqoey wejiaq maqamikew-iktuk;
3. Apaja'tunew aqq menaqajewo'tmnew ta'n teli-L'nuimk;
4. Kisutmnew ta'n tl-tpi'tultiten koqoey pekwatumk aqq menaqaj pma'tasin wutann.
5. Wiaqa'tunew msit wutann ke'sk pema'muek ula koqoey.

Culture, Heritage and Archaeology Symposium

Potlotek Mi'kmaw Community

Penatmuiku's 2014

**Kwilmu'kw Maw-klusuaqn Negotiation Office
Mi'kmaq Rights Initiative**

Our Rights. Our Future.